การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทยสำหรับเขียนและตีพิมพ์ภาษาบาลี

พีระ พนารัตน์

ศูนย์ศึกษาวัฒนธรรมหนังสือตัวเขียน

มหาวิทยาลัยฮัมบวร์ค

Supported by DFG

บทนำ

- อักษรและอักขรวิธีไทยได้รับการปรับปรุงเพื่อใช้เขียนและตีพิมพ์ภาษาบาลี
- มีรากฐานมาจากการตีพิมพ์พระไตรปิฎกสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2436)
- ผ่านการปรับปรุงจากนักปราชญ์ในหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

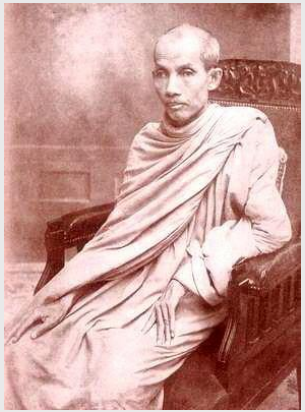

- อักขรวิธีไทยที่ปรับปรุงขึ้นนี้ใช้เขียนและตีพิมพ์ภาษาบาลีมาจนปัจจุบัน

ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เอวิเมหิ ฯ โย จายํ กาเมสุ
กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสญฺ-
หิโต โย จายํ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสญฺหิโต
เอเต เต ภิกฺขเว อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏิปทา
ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวตฺตติ ฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา
ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย
อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวตฺตติ อยเมว อริโย อฏฺ-
ฐงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถีทํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมา-
วาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ
สมฺมาสมาธิ ฯ อยํ โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน
อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย
นิพฺพานาย สวตฺตติ ฯ

[๑๔] อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ชาติปิ ทุกฺขา
ชราปิ ทุกฺขา พยาธีปิ ทุกฺขา มรณมปิ ทุกฺขํ อปฺปิเยหิ

Photo source: thambadan.com

ภูมิหลังว่าด้วยภาษากับตัวอักษร

- ภาษา (language) = ถ้อยคำที่ใช้พูด (หรือเขียน) เพื่อสื่อสารของกลุ่มชนหนึ่งๆ ประกอบด้วยเสียงและความหมาย

- อักษร (script) = ตัวเขียน, สัญลักษณ์แทนภาษาของมนุษย์
-
- มาจากรากศัพท์สันสกฤตว่า
- a + √kṣar + a = akṣara **अक्षर** > อกฺษร - อักษร

  แปลตามรากศัพท์ว่า ‘(สิ่งที่)ไม่เสื่อมสูญ, ไม่สลายไป’

ภูมิหลังว่าด้วยภาษากับตัวอักษร

- ตัวเขียนเกิดขึ้นหลังภาษา(พูด)
- บางภาษาดำรงอยู่โดยไม่ใช้ตัวเขียน (ใช้จารีตมุขปาฐะถ่ายทอดความรู้และความทรงจำ)
- ตัวเขียนทำให้การสื่อสารในต่างเวลาและสถานที่เป็นไปได้ง่ายยิ่งขึ้น
- ตัวเขียนไม่ใช่แค่ระบบสัญลักษณ์แทนภาษาเท่านั้น แต่สัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรม
  - ตัวเขียนศักดิ์สิทธิ์ / ตัวเขียนประจำชนเผ่า-เชื้อชาติ-ศาสนา
  - ลายมือเขียนของอาลักษณ์ ลายมือเขียนของพื้นบ้าน
  - แบบตัวพิมพ์ประจำชาติ ฯลฯ

ภูมิหลังว่าด้วยภาษากับตัวอักษร

- ตัวเขียนไม่ใช่แค่ระบบสัญลักษณ์แทนภาษาเท่านั้น <u>แต่สัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรม</u>

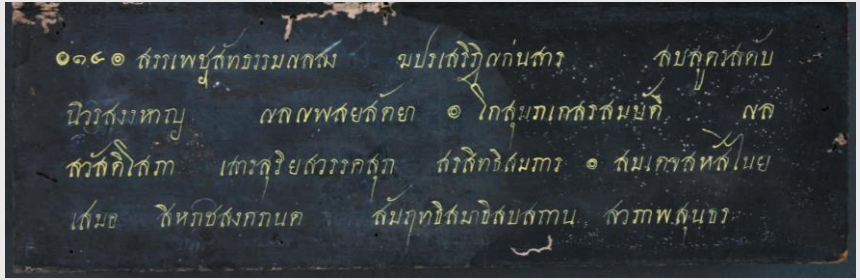

ลายมือเขียนอาลักษณ์สมัยรัชกาลที่ ๑ เอกสารหมวดอักษรศาสตร์ เลขที่ ๖๐ หอสมุดแห่งชาติ

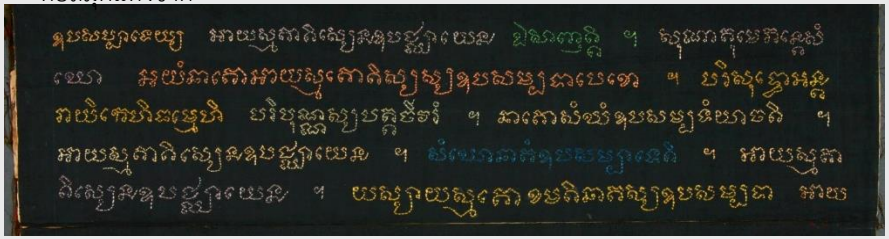

หนังสือตัวเขียนปักไหม เอกสารหมู่ตำราภาพ เลขที่ ๑๓๔ หอสมุดแห่งชาติ

“ลูกผู้ชายลายมือนั้นคือยศ เจ้าจงอตส่าห์ทำสม่ำเสมียน”
ขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม (นางวันทองสอนพลายงาม)

ยันต์คาถาพระเจ้าห้าพระองค์
(วัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม)

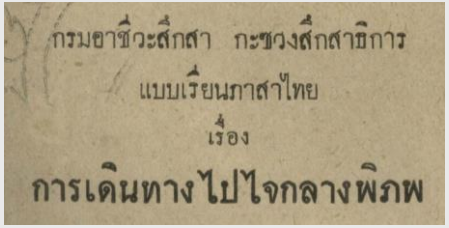

ตัวสะกดแบบรัฐนิยม
สมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม

“ฟอนต์หัวหาย”
แบบอักษรตัวพิมพ์กับการเมืองร่วมสมัย (Prachathipa Type)

ภาษา ≠ ตัวอักษร

- ตัวอักษรหนึ่งอาจใช้เขียนได้มากกว่า 1 ภาษา

อักษรไทย ภาษาบาลี

อักษรไทย ภาษาไทย

ภาษา ≠ ตัวอักษร

- ภาษาหนึ่งๆอาจเขียนได้ด้วยตัวอักษรมากกว่า 1 ชุด

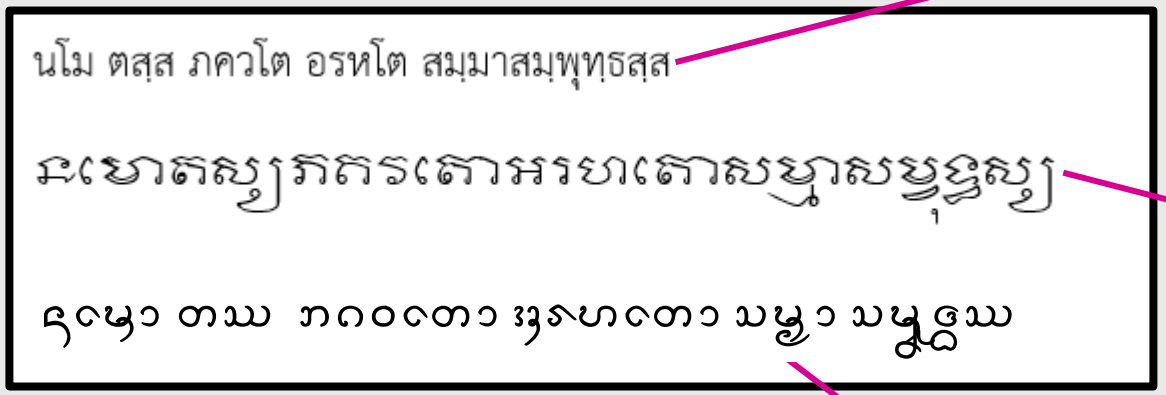

อักษรไทย ภาษาบาลี

อักษรขอม ภาษาบาลี

อักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี

อักขรวิธี

- อักขรวิธี (Orthography) หมายถึง ระเบียบวิธีใช้อักษร อาจครอบคลุม
  - การประสมอักษร (การวางรูปสระ พยัญชนะ)
  - กฎเกณฑ์การสะกดคำ
  - การอ่านออกเสียงคำ
- อักขรวิธีของอักษรหนึ่งๆสัมพันธ์กับภาษาที่เขียน
  - อักษรไทย เมื่อใช้เขียนภาษาไทย จะมีอักขรวิธีแตกต่างกับเมื่อใช้เขียนภาษาบาลี เป็นต้น

ภูมิหลังภาษาบาลี

- ภาษาบาลี เป็นภาษาตระกูลอินเดีย-ยุโรป
- ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ใช้รักษาคัมภีร์พระไตรปิฎกในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท
- เป็นภาษากลางในโลกพุทธศาสนาเถรวาท
- บาลี เป็นชื่อภาษา ไม่ใช่ชื่อตัวอักษร (คำว่า “อักษรบาลี” จึงไม่มี)
- ภาษาบาลี ใช้ตัวเขียน แต่ไม่มีตัวอักษรเฉพาะของภาษา
- ใช้อักษรแต่ละท้องถิ่นเขียนภาษาบาลี

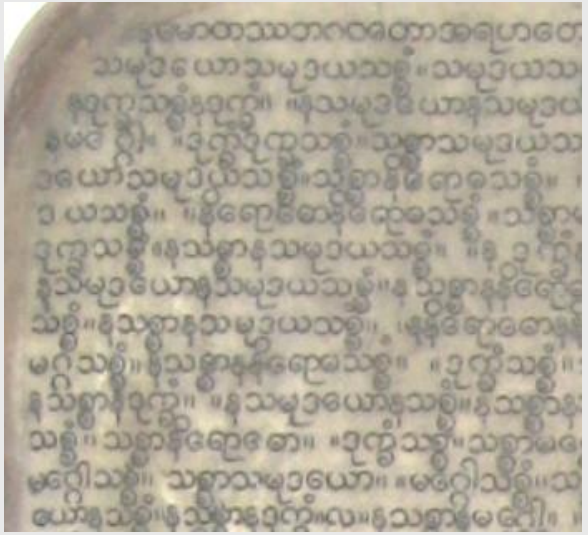

จารึกพระไตรปิฎก ภาษาบาลี อักษรพม่า
(มัณฑเลย์ ประเทศพม่า พ.ศ. 2411)

อักษรที่ใช้เขียนภาษาบาลี

- ภาษาบาลี ใช้เขียนด้วยตัวอักษรที่หลากหลายตามแต่ละท้องถิ่น
- เกิดเป็นจารีตลายลักษณ์หลากอักษร (multiscriptual tradition)
  - ศรีลังกา – ใช้อักษรสิงหล
  - พม่า – ใช้อักษรพม่า
  - ล้านนา – ใช้อักษรธรรมล้านนา
  - สยาม – ใช้อักษรขอม

  ฯลฯ

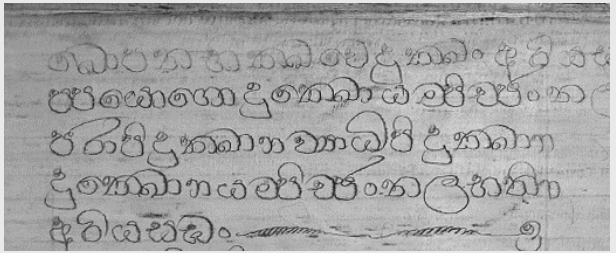

ใบลานอักษรสิงหล ภาษาบาลี (เผยแพร่ใน manuscriptevidence.org/)

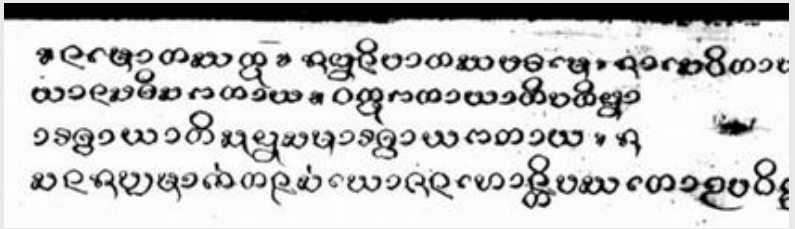

ใบลานอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี (เผยแพร่ใน laomanuscripts.net/)

อักษรที่ใช้เขียนภาษาบาลีในสยาม

- ในวัฒนธรรมสยาม (ภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย) ใช้อักษรไทยควบคู่กับอักษรขอมมานานนับหลายศตวรรษ
- อักษรไทย ใช้เขียนภาษาไทย
- อักษรขอม ใช้เขียนภาษาบาลี (ต่อมาใช้เขียนภาษาไทยด้วย)

ต้นฉบับใบลานชินกาลมาลินี เลขที่ 2292 / ข / 1 หอสมุดแห่งชาติ
ภาษาบาลี อักษรขอม

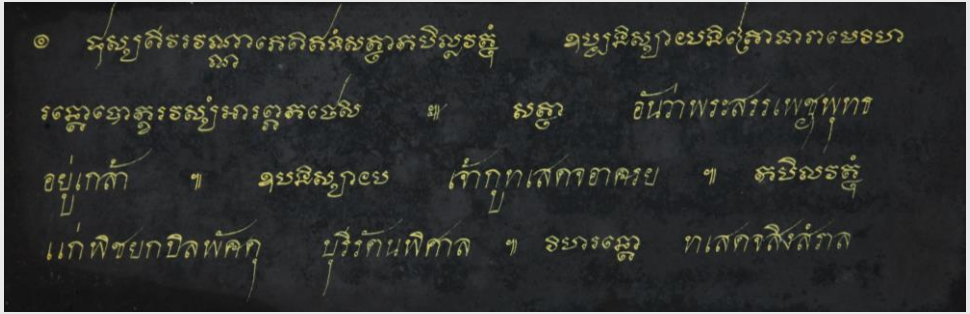

ต้นฉบับสมุดไทย มหาชาติคำหลวง กัณฑ์ทศพร เลขที่ 35 หมู่ร่าย หอสมุดแห่งชาติ
ข้อความภาษาบาลีเขียนด้วยอักษรขอม ข้อความภาษาไทยเขียนด้วยอักษรไทย

อักษรที่ใช้เขียนภาษาบาลีในสยาม

- อักษรขอม (พัฒนามาจากอักษรเขมรโบราณที่ใช้เขียนภาษาอินเดียมาก่อนหน้า) ใช้เขียนภาษาบาลีได้ลงตัวกว่าอักษรไทย (ที่ปรับปรุงขึ้นเพื่อเขียนภาษาไทยเป็นหลัก)
- อักษรขอมใช้เขียนภาษาบาลีแพร่หลายตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย
- กลายเป็น “อักษรศักดิ์สิทธิ์” แห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
  (ศานติ และนวรัตน์ ภักดีคำ, 2561: 45)

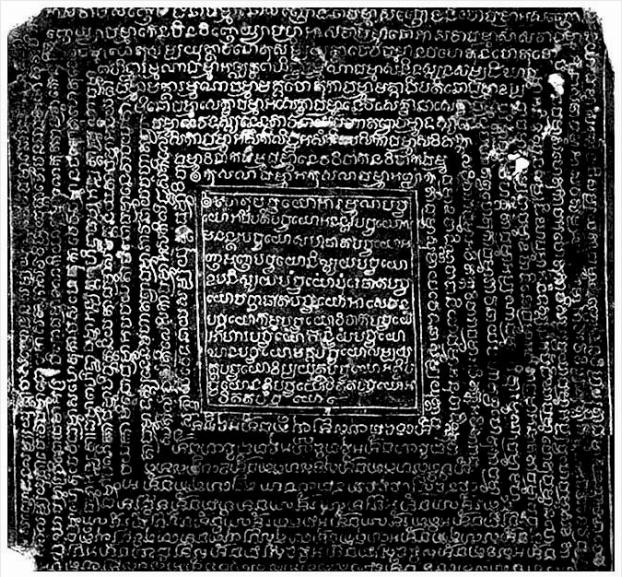

จารึกอภิธรรม อักษรขอมสมัยสุโขทัย ภาษาบาลี (พุทธศตวรรษที่ 20) – ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย

ศานติ และนวรัตน์ ภักดีคำ. 2561. ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก จารึกสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์.

อักษรที่ใช้เขียนภาษาบาลีในสยาม

- อักษรไทยมีใช้เขียนภาษาบาลีบ้าง แต่ยังไม่เป็นระบบ และไม่แพร่หลาย

นโมตสสภควโต

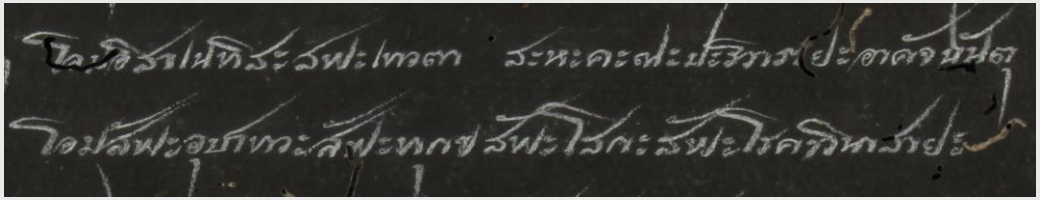

คาถาภาษาบาลี (เขียนด้วยอักษรไทยแบบประวิสรรชนีย์) จากสมุดไทยอาทิไท้โพธิบาท เลขที่ 411 หมู่โหราศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ

อักษรอริยกะ อักษรแบบใหม่สำหรับเขียนภาษาบาลี

- อักษรอริยกะ เป็นอักษรที่รัชกาลที่ 4 (ขณะผนวชก่อนขึ้นครองราชย์) ทรงประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้เขียนและตีพิมพ์ภาษาบาลี (ต่อมาใช้เขียนภาษาไทยด้วย)
- แยกสัญลักษณ์แทนพยัญชนะกับสระออกจากกัน (สระเขียนหลังพยัญชนะเสมอ) จึงสะดวกต่อการพิมพ์มากกว่าอักษรขอมและอักษรไทย
- ดัดแปลงรูปแบบจากอักษรโรมันและอักษรอื่นๆ (เช่น อักษรมอญ)
- มีทั้งแบบตัวพิมพ์และตัวเขียน (ในลักษณะอักษรโรมัน)

อักษรอริยกะแบบตัวพิมพ์ (Photo source: wikipedia)

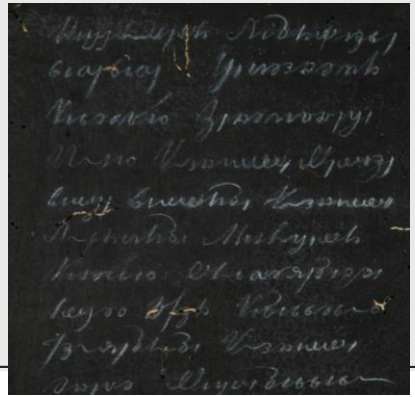

อักษรอริยกะแบบตัวเขียน จากสมุดไทยเลขที่ 417 หมู่ไสยศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ

อักษรอริยกะ อักษรแบบใหม่สำหรับเขียนภาษาบาลี

- **อักษรอริยกะ เป็นอักษรที่รัชกาลที่ 4 (ขณะผนวชก่อนขึ้นครองราชย์) ทรงประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้เขียนและตีพิมพ์ภาษาบาลี (ต่อมาใช้เขียนภาษาไทยด้วย)**
- **ไม่ค่อยแพร่หลายเท่าใดนัก** (ปัจจุบันพบบ้างในตราสัญลักษณ์แทนรัชกาลที่ 4)

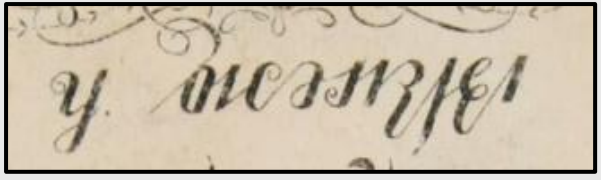

คำถ่ายถอด: **ม. วชิรญาณ**

(M. Vajirañaṇa)

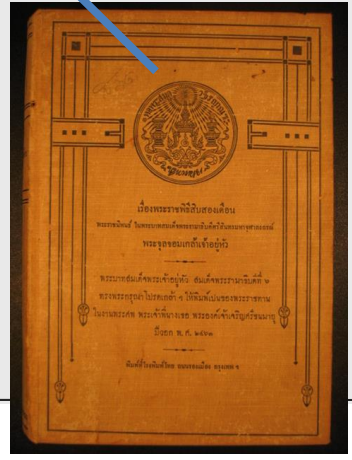

การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทยสำหรับเขียนภาษาบาลี

- รัชกาลที่ 4 ได้ทรงปรับปรุงอักษรไทยสำหรับเขียนภาษาบาลี เรียกว่าแบบ “การยุต”
- มีกฎเกณฑ์ทางอักขรวิธี เช่น
  - กำหนดให้พยัญชนะที่ไม่มีรูปสระกำกับอยู่ให้ถือว่ามีสระอะประจำอยู่ทุกตัว (โดยไม่ต้องประวิสรรชนีย์)
  - ใช้ไม้หันอากาศแทนสระอะเหนือพยัญชนะต้นในพยางค์ที่มีตัวสะกด
  - ใช้เครื่องหมายวัญญการ (์) กำกับพยัญชนะตัวสะกดและเครื่องหมายยามักการ (์) กำกับพยัญชนะควบกล้ำ
  - ใช้เครื่องหมายพินทุเพื่อกำกับพยัญชนะโฆษะ
  - ใช้เครื่องหมายหยาดแวว (ปัจจุบันเรียกหยาดน้ำค้าง) แทนนิคหิต
  - ปรับปรุงรูปอักษรไทยโดยตัดเชิงใต้ตัวอักษร 2 ตัวคือ ญ และ ฐ เป็น ณ และ ธ

การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทยสำหรับเขียนภาษาบาลี

- อักษรไทยแบบการยุตได้ใช้ตีพิมพ์คำสมาทานอุโบสถศีล คำนมัสการพระและสวดมนต์ในสมัยรัชกาลที่ 4
- ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังได้ใช้ตีพิมพ์หนังสือสวดมนต์หลวงเป็นของบริจาคในงานพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวีเมื่อปี พ.ศ. 2423 แต่อักษรไทยแบบการยุตยังไม่เป็นที่นิยมใช้ในหมู่พระภิกษุ (วชิรญาณวโรรส, 2514: 362)
- อักษรขอมจึงเป็นอักษรหลักที่ใช้สืบทอดพระไตรปิฎกในสยามอยู่สืบมา

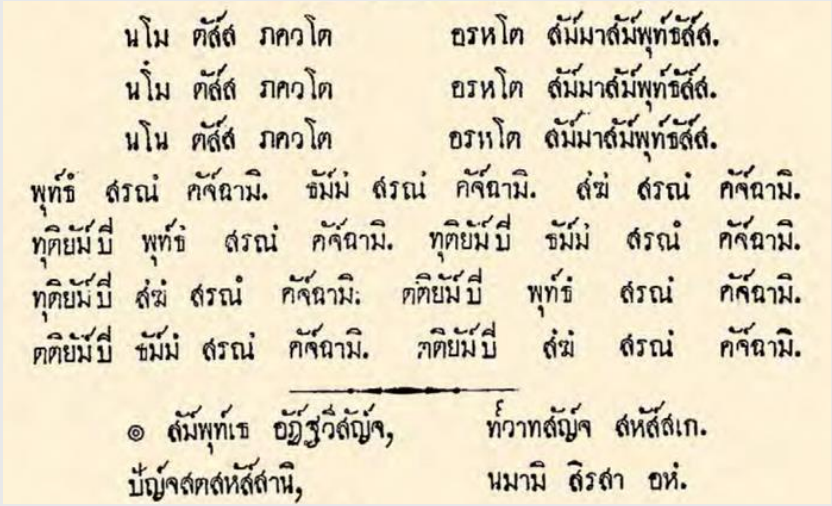

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ. ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ. สงฺฆ สรณํ คจฺฉามิ.
ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ. ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.
ทุติยมฺปิ สงฺฆ สรณํ คจฺฉามิ. ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.
ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ. ตติยมฺปิ สงฺฆ สรณ คจฺฉามิ.

◎ สมฺพุทฺเธ อฏฺฐวีสญฺจ, ทฺวาทสญฺจ สหสฺสเก.
ปญฺจสตสหสฺสานิ, นมามิ สิรสา อหํ.

หนังสือสวดมนต์ รวมพระสูตรและพระปริตต่างๆ (ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2443) จัดพิมพ์ตามฉบับที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี 16 มีนาคม 2423 **(ใช้อักษรไทยแบบการยุต)**

การตีพิมพ์พระไตรปิฎกในสมัยรัชกาลที่ 5

- ในปี 2431 รัชกาลที่ 5 มีพระราชปรารภให้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีเพื่อเป็นอนุสรณ์งานพระราชพิธีรัชดาภิเษก พ.ศ. 2436
- คณะกรรมการจัดพิมพ์ (“กรรมสัมปาทิกสภา”) ร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงผนวช (เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ และกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส) ได้ร่วมกันตรวจชำระเพื่อตีพิมพ์พระไตรปิฎก
- มีข้อถกเถียงว่าด้วยอักษรที่จะใช้ตีพิมพ์พระไตรปิฎก

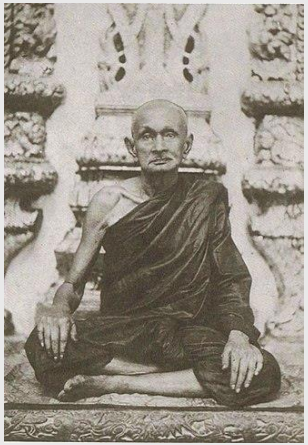

การตีพิมพ์พระไตรปิฎกในสมัยรัชกาลที่ 5

- ในพระนิพนธ์ “พระดำรัสของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ปรารภแบบอักษรไทยที่ใช้สำหรับภาษาบาลี” (ตีพิมพ์ใน ประกาศคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2461)
- ได้บันทึกถึงข้อถกเถียงว่าอักษรใดเหมาะสมที่จะใช้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับรัชดาภิเษกมากที่สุด
  - อักษรขอม
  - อักษรไทยแบบประวิสรรชนีย์
  - อักษรไทยแบบการยุต
  - อักษรอริยกะ
  - อักษรโรมัน

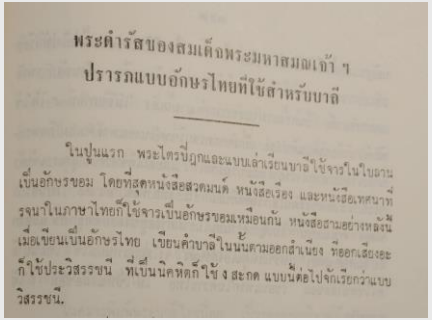
พระดำรัสของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ
ปรารภแบบอักษรไทยที่ใช้สำหรับบาลี

ในปูนแรก พระไตรปิฎกและแบบเล่าเรียนบาลีใช้จารในใบลาน เป็นอักษรขอม โดยที่สุดหนังสือสวดมนต์ หนังสือเรื่อง และหนังสือเทศนาที่ รจนาในภาษาไทยก็ใช้จารเป็นอักษรขอมเหมือนกัน หนังสือสามอย่างหลังนี้ เมื่อเขียนเป็นอักษรไทย เขียนคำบาลีในนั้นตามอย่างเดิม ที่ออกเสียงอะ ก็ใช้ประวิสรรชนี ที่เป็นนิคหิตก็ใช้ง สะกด แบบนี้ต่อไปจักเรียกว่าแบบ วิสรรชนี.

พระนิพนธ์ “**พระดำรัสของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ปรารภแบบอักษรไทยที่ใช้สำหรับภาษาบาลี**” ตีพิมพ์ซ้ำในประชุมพระนิพนธ์ เล่ม 12 “พระนิพนธ์ต่างเรื่อง” (พ.ศ. 2514)

การตีพิมพ์พระไตรปิฎกในสมัยรัชกาลที่ 5

- คณะกรรมการจัดพิมพ์ตกลงใช้อักษรไทย เนื่องจากเป็นอักษร “สำหรับชาติ”
- เลือกใช้อักขรวิธีแบบการยุต (เป็นระบบกว่าแบบวิสรรชนีย์)
- ในแง่หนึ่ง อักษรไทยเป็นอักษรที่เข้าถึงได้ในวงกว้าง (ไม่ต้องเรียนใหม่เหมือนอักษรขอม อริยกะ และโรมัน) และสะดวกต่อการพิมพ์ (มีแบบตัวพิมพ์อักษรไทยอยู่แล้ว)
- ในอีกแง่หนึ่ง อักษรไทยมีความหมายทางวัฒนธรรม ถือเป็นอักษรประจำชาติของรัฐสยามสมัยใหม่

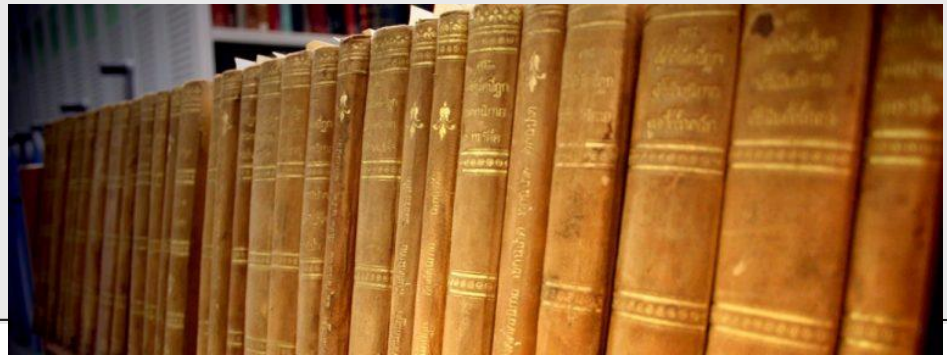

Image source: trueplookpanya.com

การตีพิมพ์พระไตรปิฎกในสมัยรัชกาลที่ 5

- พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี จึงได้ตีพิมพ์ในประเทศไทยครั้งแรกด้วยอักษรไทยตามอักขรวิธีแบบการยุต เมื่อ พ.ศ. 2436

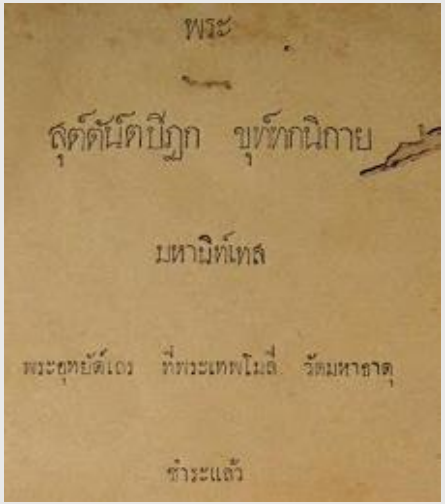

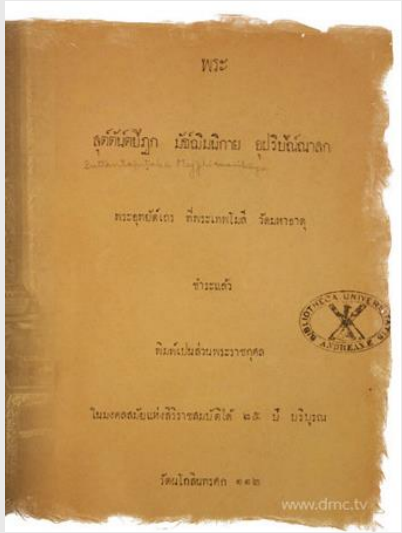

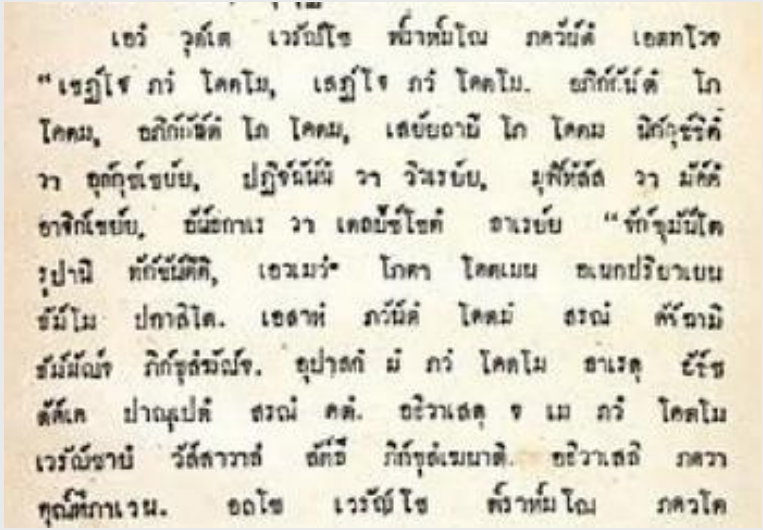

จาก “การยุต” สู่ “พินทุ”

- หลังจากที่ตีพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับรัชดาภิเษก พ.ศ. 2436 แล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสก็ยังทรงปรับปรุงอักขรวิธีของอักษรไทยที่ใช้เขียนภาษาบาลีอยู่ต่อมา เพื่อให้อักขรวิธีแบบการยุตเป็นระบบมากยิ่งขึ้น
- ระบบพินทุปรับปรุงจากระบบการยุต เช่น
- เลิกพินทุแบบเดิมที่ใช้กำกับพยัญชนะโฆษะ (สำหรับการออกเสียงแบบธรรมยุต)
- เลิกใช้เครื่องหมายวัญญการ เครื่องหมายยามักการตลอดจนไม้ผัด เนื่องจากเป็นอุปสรรคต่อการอ่านและการพิมพ์ แล้วใช้พินทุกำกับใต้พยัญชนะตัวสะกดและตัวควบกล้ำแทน จึงเรียกอักขรวิธีแบบนี้ว่า “แบบพินทุ”

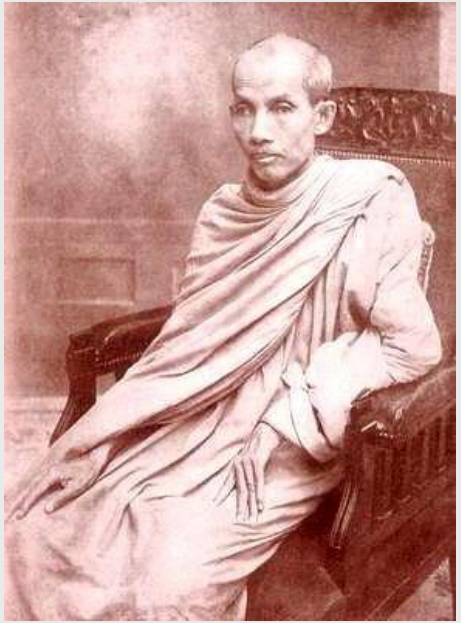

Photo source: thambadan.com

จาก “การยุต” สู่ “พินทุ”

- สะดวกต่อการพิมพ์และการอ่าน เรียนได้ง่าย
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีความเห็นว่า อักขรวิธีแบบพินทุ “งามกว่า ใช้สะดวกกว่าแบบการยุต ควรใช้แทนแบบการยุตได้”
- เริ่มใช้ตีพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5
- แต่ประกาศใช้อย่างเป็นทางการในระบบการศึกษาคณะสงฆ์ในปี 2461 สมัยรัชกาลที่ 6
- ต่อมาใช้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐในสมัยรัชกาลที่ 7

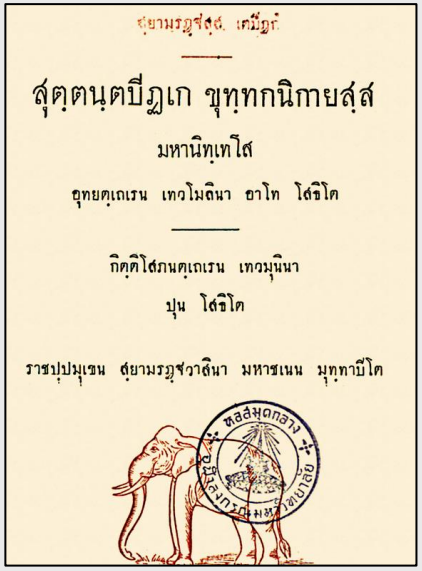
สุยามรฏฐสฺส เคยีฏฐ์

สุตฺตนฺตปีฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

มหานิทฺเทโส

ขุทยคฺเถเรน เทวโมลินา ยาโท โสธิโต

กิตฺติโสภนคฺเถเรน เทวมุนินา

ปุน โสธิโต

ราชปุปมุเขน สฺยามรฏฐวาสินา มหาชเนน มุทฺทาปิโต

จาก “การยุต” สู่ “พินทุ”

- เปรียบเทียบพระไตรปิฎกฉบับรัชดาภิเษก (อักษรไทย อักขรวิธีแบบการยุต) กับพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ (อักษรไทย อักขรวิธีแบบพินทุ)

แบบการยุต

แบบพินทุ

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
มหานิทฺเทโส

๑๕] มหาขนฺธกํ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺตํ ติวิธํ ญาณ ๑๙

สมฺปโยโค ทุกฺโข บี่เยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข ยมฺปี่จฺฉ น
ลภติ ตมฺปี่ ทุกฺขํ สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ฯ อิทํ
โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย์ อริยสจฺจํ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา
นนฺทิราคสหคตา ตตฺร ตตฺราภินนฺทินี่ เสยฺยถี่ทํ กามตณฺหา
ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ์
อริยสจฺจํ โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค
ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺข-
นิโรธคามินี่ ปฏิปทา อริยสจฺจํ อยเมว อริโย อฏฺงฺคิโก
มคฺโค เสยฺยถี่ทํ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ

จาก “การยุต” สู่ “พินทุ”

- อักขรวิธีแบบพินทุ กลายเป็นอักขรวิธีแบบมาตรฐานของอักษรไทยสำหรับเขียนภาษาบาลี
- ใช้ในระบบการศึกษาของสงฆ์และการสอบเปรียญ
- ใช้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดจนบทสวดภาษาบาลีอย่างแพร่หลาย
- กลายเป็นอักขรวิธีแบบ “มาตรฐาน” มาจนปัจจุบัน
- แทนที่อักษรขอมและอักษรท้องถิ่นอื่นๆ (เช่น อักษรธรรม)

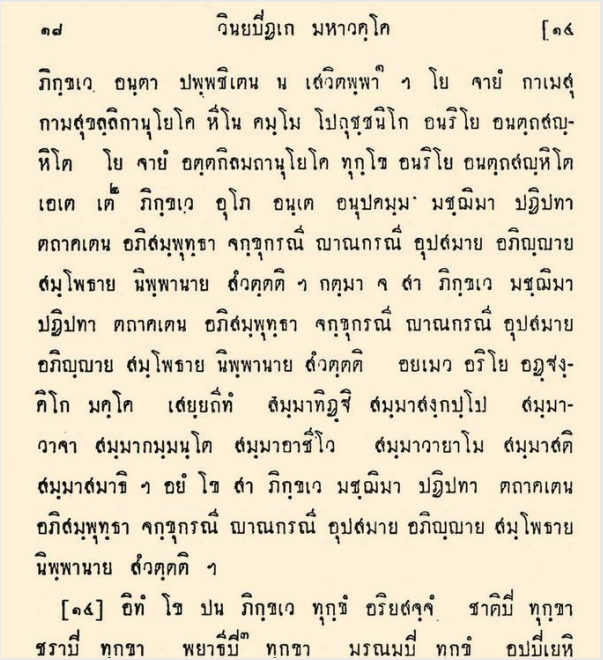

๑๘ วินยปิฎเก มหาวคฺโค [๑๔

ภิกฺขเว อนุตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา ฯ โย จายํ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสญฺหิโต โย จายํ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสญฺหิโต เอเต เต ภิกฺขเว อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวตฺตติ ฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวตฺตติ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถีทํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ฯ อยํ โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวตฺตติ ฯ

[๑๔] อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ชาติปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา พยาธีปิ ทุกฺขา มรณมปิ ทุกขํ อปฺปิเยหิ

อักษรไทยสำหรับเขียนภาษาบาลีในวิวัฒนาการอักษรไทย

- การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทยสำหรับใช้เขียนภาษาบาลี เป็นหมุดหมายสำคัญประการหนึ่งในวิวัฒนาการอักษรและอักขรวิธีไทย
- อักษรไทยได้รับการปรับปรุงเพื่อใช้เขียนภาษาบาลี (ภาษาต่างตระกูล) และมีที่ใช้โดยแพร่หลาย นับเป็นการปรับปรุงตัวเขียน (writing reform) ที่ประสบความสำเร็จ

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
มหานิทฺเทสโต
ธมฺมรฺเถเรน เทวโมฬินา อาโท โสฬสโก
กิตฺติโสภนคฺเถเรน เทวมุนินา
ปุน โสฬสโก
ราชปุปฺผมุเขน สุยามรฏฺฐวาสินา มหาเถน มุทุทาปิโต

การปรับปรุงตัวเขียนในประวัติอักษรไทย

- การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทย เช่น
  - อักษรอริยกะ สำหรับเขียนภาษาบาลีและไทย (รัชกาลที่ 4)
  - อักขรวิธีใหม่ (รัชกาลที่ 6)
  - อักขรวิธีแบบรัฐนิยม (จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม)
- การปรับปรุงตัวเขียนข้างต้นนี้ มีที่ใช้ในวงจำกัด และไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก

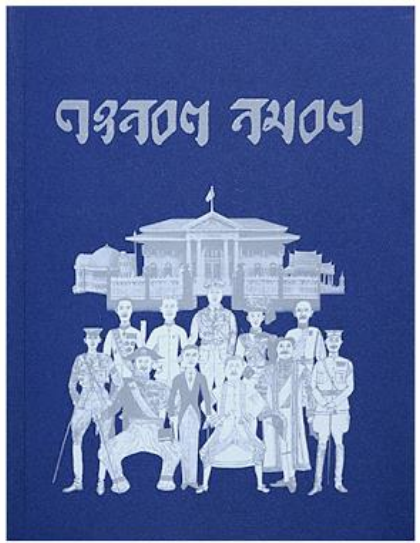

การปรับปรุงตัวเขียนในประวัติอักษรไทย

- การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทย เช่น
  - อักษรอริยกะ สำหรับเขียนภาษาบาลีและไทย (รัชกาลที่ 4)
  - อักขรวิธีใหม่ (รัชกาลที่ 6)
  - อักขรวิธีแบบรัฐนิยม (จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม)
- ขณะที่การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทยสำหรับใช้เขียนภาษาบาลี (ผ่านการปรับปรุงจากรุ่นการยุตสู่พินทุ) มีที่ใช้อย่างแพร่หลายสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน
  - อักษรไทยกลายเป็นอักษรประจำชาติทั้งในทางพุทธจักรและอาณาจักร

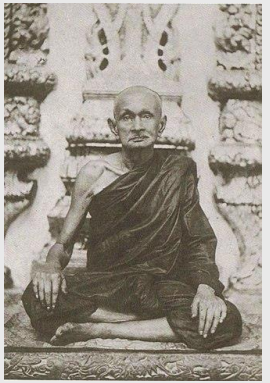

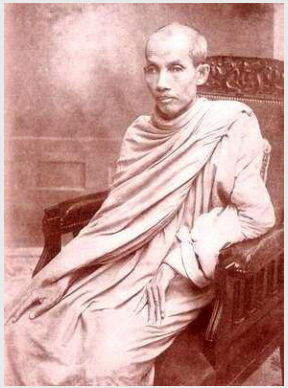

สรุป

- การปรับปรุงอักษรและอักขรวิธีไทยสำหรับใช้เขียนภาษาบาลี (จากการยุตสู่พินทุ) เป็นความพยายามของนักปราชญ์หลายสมัย แต่ยังไม่ลงตัวและใช้แพร่หลาย จนกระทั่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงจัดระบบและผลักดันให้ใช้แพร่หลายในระบบการศึกษาคณะสงฆ์ จนกลายเป็นอักขรวิธีแบบมาตรฐานนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา
- อักษรไทยที่ใช้เขียนภาษาบาลีนับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน

Photo source: gongtham.net